1. Tsiviilkohtumenetlus

Palusite esiteks selgitada, kas tsiviil- ja kaubandusasjades kaugistungi korraldamise üle otsustav kohus või pädev asutus vajab poolte nõusolekut või arvamust.

Selgitame, et tsiviilkohtumenetluse seadustiku (TsMS) § 350 lg-st 1 ei tulene kohtule kohustust istungi korraldamiseks videokonverentsina saada poolte nõusolekut, kuid ta võib enne otsustamist nende arvamust küsida. Poolte arvamus ei ole kohtule siduv. TsMS § 350 lg 1 annab kohtule kaalutlusõiguse otsustada igal üksikjuhtumil, kas kaugistungi korraldamine on põhjendatud ning tehniliselt võimalik. Selleks et menetlusosaline saaks temaga seotud kohtuasjas teostada oma õigusi, peab kohus olema veendunud, et kaugistungil osalemine väljaspool kohtumaja ruume on menetlusosalise jaoks võimalik.

TsMS § 350 lg 3 kohaselt erandina on **nõusolek vajalik üksnes tunnistaja telefoni teel ülekuulamiseks**. Võimalus telefonitsi menetlustoimingu tegemiseks on erandlik ja lubatud üksnes tunnistaja ülekuulamiseks. Nõusoleku saamisel on erisused sõltuvalt menetluse liigist. Hagimenetluses telefoni teel tunnistaja ülekuulamiseks peavad nõusoleku andma nii pooled kui ka tunnistaja, hagita menetluses on piisav tunnistaja nõusolek.

2. Kriminaalmenetlus

Palusite ka selgitada kriminaalasjades kaugülekuulamise regulatsiooni. Märgime, et kuivõrd eelmise vastuse koostamise ajal oli asjakohane kriminaalmenetluse seadustiku muutmise eelnõu veel parlamendis menetluses, **kuid on tänaseks seadusena vastu võetud ning jõustub 01.11.2026, lähtume nüüd oma vastuses üksnes 01.11.2026 jõustuvast seaduse versioonist.**

- Palun selgitage, kas kahtlustatavate ja süüdistatavate puhul on kaugülekuulamine võimalik?

Jah. Riigisiseses **kohtueelses menetluses** võimaldavad KrMS § 69 lõige 1 ja § 75 lõige 4 kahtlustatava kaugülekuulamist. Ülekuulamine võib toimuda § 69 lõike 2 järgi audiovisuaalse tehnilise lahenduse abil või telefonitsi.

Kohtuistungil saavad kahtlustatav ja süüdistatav osaleda videosilla vahendusel KrMS § 14¹ alusel kõikides kohtuastmetes, sealhulgas eeluurimis- ja täitmiskohtuniku istungitel. Videosilla kasutamine ei tohi olla vastuolus avalike huvidega ning kaitseõigus peab olema tagatud.

Kui välisriigis viibiva isiku ülekuulamiseks on vajalik välisriigi õigusasutuse abi, kohaldatakse § 69 lõike 5 järgi Euroopa Liidu liikmesriikide vahelises koostöös § 489⁴¹ ning muul juhul § 468 erisusi. Nende sätete alusel on kahtlustatava ja süüdistatava kaugülekuulamine ette nähtud audiovisuaalse ühenduse kaudu.

- Kas võiksite ka selgitada, kuidas täidate määruse (EL) 2023/2844 nõuet, et videokonverents või muu kaugsidetehnoloogia peaks võimaldama „kuulamise ajal visuaalset, audio- ja suulist suhtlust“ ning et pelgalt telefonikõnet ei saa pidada suuliseks ärakuulamiseks (määruse põhjendus 32)?

Määruse (EL) 2023/2844 kohaste ärakuulamiste korral peavad Eesti pädevad asutused tagama audiovisuaalse ühenduse, mis võimaldab ärakuulamise ajal osalejatel üksteist näha ja kuulda ning suuliselt suhelda. See kohustus tuleneb vahetult määrusest, sealhulgas artikli 2 punktis 6 sätestatud videokonverentsi määratlusest, mida selgitab põhjendus 32. Telefonikõne kasutamine selliseks ärakuulamiseks ei ole piisav.

Riigisiseses menetluses nõuab ka KrMS § 14¹ lõige 2 kohtuistungil videosilla vahendusel osalemiseks mõlemas suunas reaalajas pilti ja heli edastavat tehnilist lahendust. Seega sätestab KrMS kohtuistungite jaoks samasuguse tehnilise nõude.

KrMS § 69 lõike 2 punktis 2 lubatud telefonitsi ülekuulamine on eraldi ütluste võtmise viis, mida saab kasutada näiteks kahtlustatava ülekuulamiseks riigisiseses kohtueelses menetluses § 75 lõike 4 alusel. See võimalus ei muuda määrusest vahetult tulenevaid nõudeid ega anna alust kasutada määruse kohase audiovisuaalse ärakuulamise asemel telefonikõnet.

- Palun selgitage, kas nõusoleku nõuet kohaldatakse videokonverentside suhtes väljaspool Euroopa uurimismääruse menetlust.

Jah, kuid nõusoleku nõue sõltub menetlusest. Täpsemalt on erinevad olukorrad kirjeldatud järgnevas tabelis:

Menetlus	**Nõusoleku nõue**
Euroopa uurimismääruse alusel kahtlustatava või süüdistatava audiovisuaalne kaugülekuulamine	Lubatud ainult isiku nõusolekul KrMS § 489[41] lõige 2 alusel.
Muu rahvusvahelise õigusabi raames kahtlustatava või süüdistatava audiovisuaalne kaugülekuulamine	Lubatud ainult isiku nõusolekul KrMS § 468 lõige 2 alusel.
Määruse (EL) 2023/2844 artikli 6 lõikes 1 nimetatud piiriüleses koostöömenetluses toimuv ärakuulamine	Kohaldatakse vahetult artikli 6 lõike 2 nõusolekunõuet.
Kahtlustatava kaugülekuulamine riigisiseses kohtueelses menetluses	§ 69 ja § 75 lõige 4 ei kehtesta kaugülekuulamiseks üldist nõusolekunõuet.
Kahtlustatava või süüdistatava videosilla vahendusel osalemine / ülekuulamine riigisisesel kohtuistungil	Üldist nõusolekunõuet ei ole. Kohus võib videosilla vahendusel osalemiseks kohustada § 14[1] lõigetes 3 ja 4 sätestatud tingimustel.

Viidatud KrMS-i sätete tekstid leiate lisas 2.

3. Õigusalane koolitus

Lisaks palusite selgitada, milliseid meetmeid võetakse, et soodustada kohtunike, prokuröride ja muude õigusvaldkonna töötajate sellist koolitust nagu on nõutud määruse (EL) 2023/2844 artikli 11 lõikes 1 teises lauses. Samuti küsisite, kas meie õppekava sisaldab ka kohtutäiturite määruse alast koolitust.

Märgime, et selliste koolituste pakkumise soodustamiseks selgitavad kohtunike, prokuröride ja muude õiguspraktikute koolituste korraldamist eest vastutavad organid regulaarselt välja selliste õigusvaldkonna spetsialistide arenguvajadused, arvestades asjaomase sihtrühma töö jaoks vajalikke kompetentse ja asjakohaseid rahvusvahelisi suuniseid õigusalaste koolituste korraldamise kohta. Koolituste planeerimisel arvestatakse ka õigusaktide rakendamisest tulenevaid vajadusi õigusvaldkonna spetsialistide oskuste ja teadmiste arendamiseks, sealhulgas määruse (EL) 2023/2844 rakendamisest tulenevaid nõudeid.

Koolituskava valmimisel sihtrühmadele jagatakse aegsasti teavet aasta jooksul pakutavate koolituste kohta. Koolitused on praktilised ning sõltuvalt osalejate arvust ja sihtrühma vajadustest toimuvad need kas kohapeal, veebipõhiselt või hübriidkoolitusena. Vajadusel koolitused salvestatakse, et need oleksid järele vaadatavad ning kättesaadavad võimalikult suurele hulgale inimestele. Koolituste läbiviijad on tunnustatid spetsialistid Eestist ning mujalt.

Kohtunikel, prokuröridel ja teistel õigusvaldkonna esindajatel on oma organisatsioonides koolitusvaldkonna arendamisega tegelevad üksused, kes kaardistavad koolitusvajadusi ja korraldavad koolitustegevust. Koolitustegevuse korraldamiseks ning koolituste läbiviimiseks on ette nähtud eraldi eelarvevahendid. Koolitustegevuse korraldamiseks on kasutatud ka välisrahastust Euroopa Liidu vahenditest.

Kohtunike koolitusnõukogu vastutab eeskätt kohtunike koolituskava koostamise eest. Koolitused on peamiselt suunatud kohtunikele, kuid vabade kohtade olemasolu pakutakse koolitusi ka teiste õigusvaldkonna esindajatele. Kohtutäiturite koolitamise eest vastutab Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koda, kes koostab kohtutäiturite koolitusprogrammi. Hetkel ei ole kohtutäiturite koolituskavas plaanis määruse alast koolitust.